

**Spuisluis Crèvecoeur
De eerste autobezitter
Vereniging Engelen - Bokhoven**

HeemWee

In dit nummer:

Heemwee van Angrisa Heemkunderkring Engelen verschijnt 3 x per jaar en wordt in eigen beheer uitgegeven. Leden krijgen het blad gratis toegezonden. Losse nummers zijn te koop voor €2,50.

Redactie:
Wilton Desmense

Vormgeving
Rob van Linden

- 3 Voorwoord
- 4 De tragedie op oudjaar
- 6 Spuisluis Crèvecoeur was loops
- 8 De verkeerde pastoor
- 10 De eerste autobezitter in Engelen
- 14 'Klaasje', een gedicht van Pieter Nass
- 16 Vereeniging van gemeenten
- 20 Achterom bij... De woningwetwoningen aan De Vlacie
- 23 Grafrechten
- 23 Ingebonden Tweeterpen

Fotoverantwoording

Cover:

©Stef Murraij, 1987

Colofon pg. 2 en foto 12

©Gerard Feremans, 1900

Foto 1, 11:

Tweeterp

Foto 2, 13:

Stadsarchief Den Bosch

Foto 3, 4, 5, 15, 24:

Archief Angrisa

Foto 6:

©Wim Roelsma, 2010

Foto 7, inzet 13

BHIC

Foto 8:

Auto-Leven

Foto 9, 10:

Collectie familie van der Velden, Nieuw-Zeeland

Foto 14:

Collectie Stef Murraij

Foto 16:

Publiek domein

Foto 17:

Collectie Frans Roes

Foto 18:

Collectie Willy Huismans-Kusters

Foto 19, 21:

Collectie Leo en Jeanne de Rooij

Foto 20:

Collectie Rini van Buul

Foto 22:

Collectie Frans en Jo den Dekker

Foto 23:

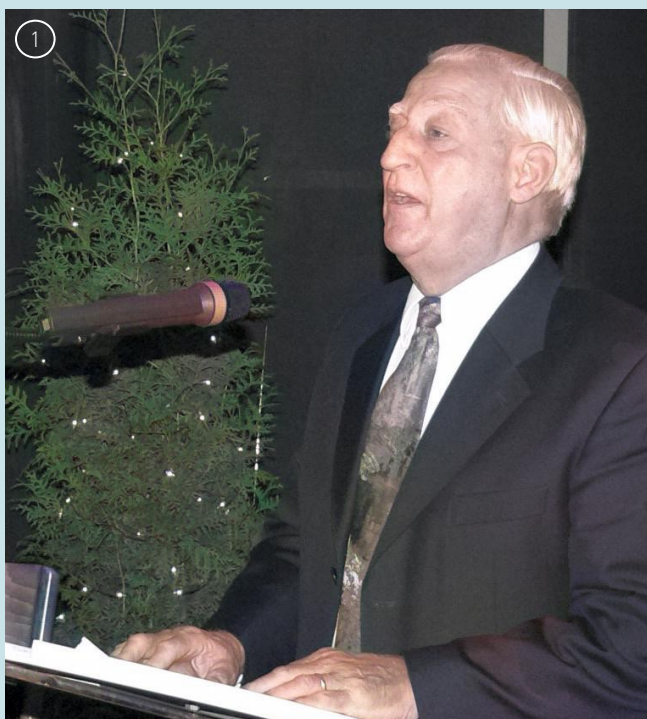
Online-begraafplaatsen

Bidprentje pg. 16:

Collectie Bertie Geerts

VOORWOORD

Hier is het dan: het eerste exemplaar van ons Angrisatijdschrift onder de naam HeemWee. Zoals Charles ter Ellen schreef: Heemwee is een niet bestaand woord dat in eerste instantie doet denken aan heimwee, aan een gevoel van verlangen naar een plaats, een tijd die niet meer is. Maar in deze vorm, met twee hoofdletters geschreven, is het samengesteld uit de woorden 'heem' en 'wee'. Ons heem is natuurlijk ons werkveld Engelen, de bestaansreden van Heemkundekring Angrisa. En een van de betekenissen van wee is de drang om de nakomeling naar buiten te persen, wat weer associaties oproept met een pers, de pers, de gedrukte pers. In de HeemWee kunnen we ook het wel en wee delen van vroeger (en nu). Dank aan allen, die met ons meegedacht hebben over de nieuwe naam. Het was, o wee, geen gemakkelijke bevalling. Hopelijk zal de boreling ons niet teleurstellen.

DE TRAGEDIE OP OUDJAAR

Wilton Desmense

A Op zaterdag 2 januari 1847 werd in Den Bosch aangifte gedaan van het overlijden als gevolg van een ongeval van een echtpaar uit Engelen. De aangifte werd gedaan door de hospitaalmeester en de portier van het hospitaal.

Zij verklaarden dat op oudjaar ongeveer om 5 uur 's middags bij de Kinderdijk buiten de stad waren omgekomen:

Jacob van Adelberg, van beroep Slagter, weduwnaar van Eva Amstel, echtgenoot van Hester Levij, in den ouderdom van zes en veertig jaren, geboren te Maasbommel en Hester Levij, oud zes en veertig jaren en zes maanden, geboren te Leerdam.

Zij woonden op Het Hoog, wijk A 32 (dat was de oude dorpskern) en hadden zes kinderen, waarvan de oudste 12 jaar was. Het gezin was joods en verbleef pas vier jaar in Engelen na van Den Bosch hierheen te zijn verhuisd. Jacob had daar met zijn eerste vrouw Eva Amsel, die in 1831 enkele dagen na de geboorte van hun tweede dochter Betje overleed, gewoond in Achter het Stadhuis. Het eerste kind was bij de geboorte in 1828 in Deesd (gemeente Druten) aangegeven als Daatje Amsel. Toen Jacob en Eva in 1830 in Oss trouwden, werd in de huwelijksacte opgenomen dat zij beiden Daatje erkennen als hun kind. Na het overlijden van Eva hertrouwde Jacob in 1832 met Hester (roepnaam Betje) Levij. Zij woonden eerst in de Keizerstraat en Korte Putstraat, voordat zij zich in Engelen vestigden.

Op de laatste dag van het jaar gingen zij met vlees

naar de Bossche markt. Het was een koude vriesdag met een maximum temperatuur van - 5 graden; ook de drie voorafgaande dagen was de temperatuur overdag onder het vriespunt gebleven. Dus waren vaarten en sloten bedekt met een laag ijs. In het schemerdonker verlieten zij rond half vijf via de Sint Janspoort de stad en gingen met hun slee over het ijs huiswaarts.

De Sint-Janspoort binnenzijde.

Ze zullen wel enigszins de wegen gevolgd hebben. Al snel kwam je dan op een driesprong: links was de weg naar Klein Deuteren, rechts ging je richting Engelen via de Paardskerkhofsteeg. Verderop voerde rechtsaf het Kinderdijkje naar de Dieze ter hoogte van de tegenwoordige Veemarkt. Daar ging men linksaf over de zuidelijke Diezedijk naar Engelen. Alvorens bij de Dieze aan te komen moest men nog een waterloop passeren, die Het Meertje heette. Misschien is het op die plek vreselijk mis gegaan, omdat het ijs er nog niet dik genoeg was. De volgende dag kwam een dochtertje van de van Adelbergs, die

zes kinderen hadden, bij familie in Den Bosch met het bericht dat haar ouders de dag tevoren niet waren thuisgekomen. Meteen vermoedde men een ongeluk en werd een zoektocht gestart. Al vrij snel had die resultaat: Hester en Jacob werden op een kwartier gaans van de stad bij het Kinderdijkje stijf bevroren in het ijs aangetroffen. De stoffelijke overschotten werden naar het zieken-gasthuis overgebracht.

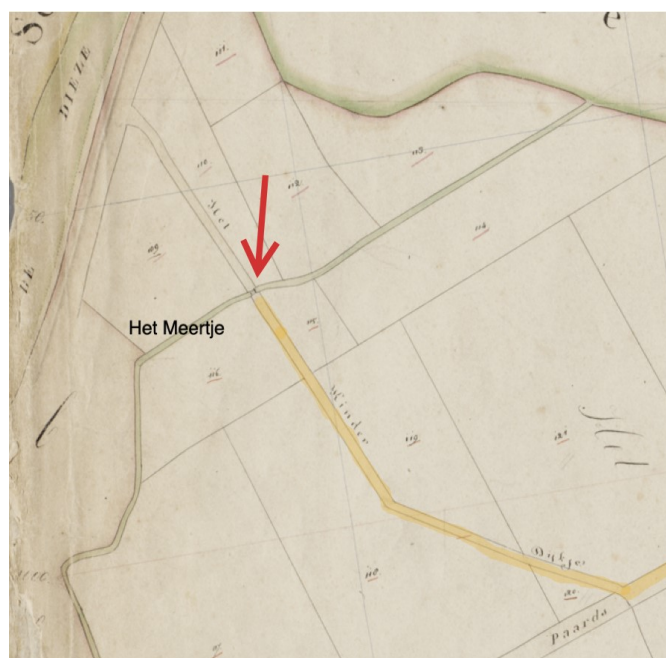
Zo bleven er plotseling zes kinderen alleen achter in Engelen: Daatje (18), Betje (15), Jeannette (Sjeine) (12), Simon (9), Machiel (8) en Isaïc (6). Meteen kwam er een actie op gang om de zes wezen te ondersteunen. Er werd een comité gevormd, dat bestond uit acht personen. Naast vijf Bosschenaren maakten er ook drie Engelenaren

deel van uit, namelijk burgemeester Franciscus van Calker, pastoor Henricus van den Brand en dominee Johannes Aegidius Timmerman. In verschillende kranten werd een oproep gedaan om te geven. Het resultaat daarvan is niet bekend. Met de kinderen kwam het gelukkig goed. Zij werden opgenomen in Heusden in het gezin van hun tante Kaatje Levie en oom Hijman Mulder, die toen zelf twee kinderen hadden.

De door de Adelbergs gevolgde route.

De plaats van het ongeval aan het Kinderdijkje.

SPUISLUIS CRÈVECOEUR WAS LOOPS

Wilton Desmense

A Het gebeurde honderd jaar geleden. Om precies te zijn in de ochtend van 6 september 1921. Door de lage waterstand van de Maas had de keersluis bij Crèvecoeur gedurende drie maanden een verval van \pm twee meter water moeten weerstaan.

Door de blijvende druk begon het water onder de fundering van de in 1860 gebouwde sluis door te sijpelen, zoog een groot gat in het linkertalud en stortte dat rond 7 uur in. Men probeerde het gat te dichten, maar toen drong het water naast het oorspronkelijke gat onder de sluismuren door. Vervolgens werd de rechteroever door de snellere onderstroom zo ondermijnd, dat om half acht 's avonds het hele rechter-talud instortte.

De instorting aan de noordkant.

Bij de sluis viel niets meer te ondernemen en daarom besloot men ongeveer vijftig meter ervoor van zandzakken een keerdam te maken, waarbij in ploegen van vijftig man dag en nacht werd doorgevoerd; het water was daar nog 1,80 meter diep. Om daarbij zo min mogelijk last te hebben van de sterke waterstroom werd die voor zover mogelijk afgeleid door de riolen en rinketten van de schutsluizen Engelen/Henriëttewaard en de Willemsluis in fort Crèvecoeur.

De nooddam.

Intussen dreigden de Dieze en de Zuid-Willemsvaart tot aan sluis 0 bijna helemaal leeg te lopen. Ook van Dommel en Aa raakte de bodem in zicht en over de binnenhaven schreef een verslaggever dat *een viezige massa met allerlei ongerechtigheden, die hier de bodem vormt* te voorschijn kwam. Gemeentereiniging werd om 18 uur nog aan het werk gezet om de Binnendieze af te schotten en was daar de volgende dag om 6 uur gelukkig in geslaagd,

want men kan zich voorstellen wat de gevolgen zouden zijn voor de volksgezondheid als de Binnendieze, waarop faecaliën en andere ongerechtigheden worden uitgestort, geheel droog kwam!

Op 8 september had men om 21 uur de dam boven water (een klus waarmee aannemer L. van Drunen uit Hintham was belast) en werd het water weer vastgehouden. Uiteindelijk had de dam aan de voet een breedte van 20 meter, de hoogte was 5 meter, en er waren 6000 zakken zand nodig geweest.

De waterstanden in die week (boven N.A.P.) waren:

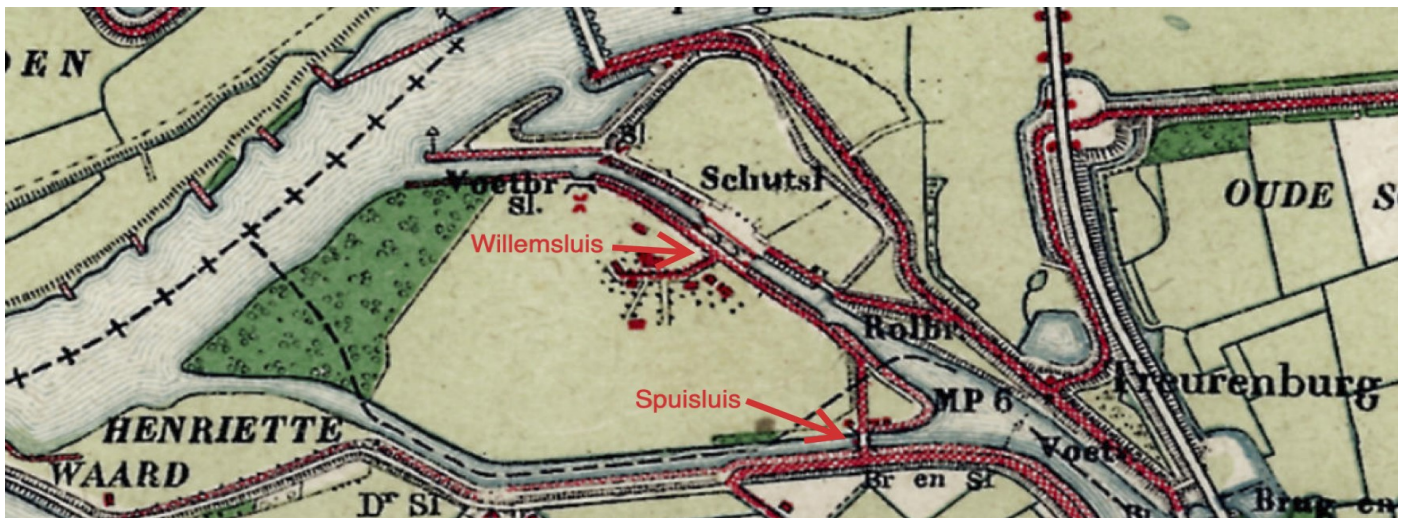
	Dieze Engelen	Dieze Den Bosch
6-9	1.95 m	1.95 m
7-9	0.80 m	0.60 m
8-9	0.35 m	0.30 m
9-9	0.70 m	0.75 m
10-9	0.92 m	0.86 m
12-9	1.38 m	1.32 m

Het gebeurde werd geweten aan de ouderdom van de sluis, waardoor deze in vaktermen onder- en achterloops was geworden. Het was een schot-

Zandzakken ter versteviging.

balkensluis. Met een hijsinrichting konden schotbalken worden aangebracht om de waterstand in de Dieze te regelen. De sluis had drie tussenpijlers, dus er waren tussen beide landhoofden vier openingen. Aanvankelijk lag er een houten brug over, die gedeeltelijk draaibaar was, waardoor er nog enig klein scheepvaartverkeer mogelijk was. Deze is later vervangen door een vaste stalen brug voor het landbouwverkeer.

DE VERKEERDE PASTOOR

Wilton Desmense

AIn Tweeterp nummer 8 van 2010 stond een artikel over Bokhovens pastoor Xavier van der Spank, die met emeritaat ging. Er was een foto bijgevoegd, waarop hij volgens het onderschrift poseert voor een portret van "de heer van Laarhoven, oud pastoor [*sic*] van Engelen, later abt".

Afgezien van de typfout klopt hier nóg iets niet. Andreas van Laarhoven (1810-1870) is de laatste drie jaren van zijn leven wel abt geweest van de abdij van Heeswijk, en daarvoor 25 jaar pastoor van Lithoyen, maar nooit pastoor van Engelen. Hij is dan ook niet afgebeeld op het schilderij. De

geportretteerde bleek zijn opvolger als abt te zijn, Henricus van den Brand (1801-1873). Die is twee keer pastoor van Engelen geweest: van 1841 tot 1857 en van 1860 tot 1871.

Van den Brand is als pastoor in 1868 geschilderd door Nicolaas Winteroij (1803-1890) uit Gemert. Later heeft een andere schilder de ertekenen van een abt zoals staf en mijter toegevoegd. Onder de verflaag daarvan is, zo bleek uit

Een schilderij van de echte Andreas van Laarhoven, hier geportretteerd als de abt van de abdij van Heeswijk.

onderzoek, een bruine achtergrond van boeken aanwezig. Tientallen jaren is het schilderij bewaard op de schemerige zolder van de Engelense pastorie, tot het in 1970 weer in het daglicht is gesteld. (Bron: H. van Bavel, *Nog een portret van Nicolaas Winteroij ontdekt. Gemerts Heem 1971, nummer 43.*) Dezelfde Winteroij heeft ook een pastoor van Bokhoven geschilderd: Josephus Martinus Beckers (1801-1834).

Henricus van den Brand in 1868 geschilderd door Nicolaas Winteroij. De staf en mijter zijn later door een andere schilder toegevoegd na zijn installatie als abt.

Schilderij van abt Henricus van den Brand in het archief op de pastorie te Engelen.

Op de pastorie in Engelen bevindt zich nog een ander portret van Henricus van den Brand als abt. In de rechterbovenhoek is zijn abtswapen afgebeeld met de wapenspreuk *MONSTRA TE ESSE MATREM* (laat zien dat u een moeder bent), genomen uit een 9^e eeuwse Mariahymne. Hoe is dat schilderij in Engelen terechtgekomen? Was het een geschenk van Henricus als abt aan zijn voormalige parochie?

Het valt op dat hij staande is afgebeeld en dat attributen als mijter en staf ontbreken. Het schilderij, dat niet gesigneerd is, is licht beschadigd: er zit een klein gat in.

Als slot van alle raadsels bevinden zich op de website van het BHIC foto's van de refter van de abdij, waarop aan een van de wanden twee schilderijen te zien zijn. Volgens het bijschrift stellen ze de abten Gerardus Neefs en Henricus van den Brand (links) voor. Het is echter niet van den Brand, maar Nicolaas van den Braak, geschilderd door Winteroij. Dit blijkt uit vergelijking met diens portret dat is afgebeeld in het boek 'Het verborgen leven van de Abdij van Berne in haar parochies' van WJCC vd Hurk.

Refter van de abdij. Rechts abt Neefs, links niet Henricus van den Brand maar Nicolaas van den Braak.

Tenslotte nog iets over pastoor Beckers van Bokhoven. Zijn portret bevindt zich in het Stedelijk Museum van Breda. In een digitaal artikel van Edine Wijnands in *BN De Stem* van 19-1-2018 is een foto afgebeeld met het volgende onderschrift: *Nicolaas van Winteroij schilderde twee portretten in 1825 en 1829 van wat beschreven stond als twee broers. Het bleken echter dezelfde personen te zijn: Josephus Martinus Beckers, een geestelijke*

die jong overleed en dagboeken naliet. Waarop de bewering dat beide portretten van Josephus waren is gebaseerd, werd niet toegelicht. In het handschrift van Adrianus Manni uit de collectie van de Abdij van Heeswijk staat over hem: *geprofest 21 juli 1823. priester 6 april 1824. hij was welsprekend. hij had drie broeders, Nico-*

laus, Paulus & Henricus; de 1^e Minderbroeder, de 2^e wereldsch priester, de 3^e burgemeester van Tilburg..... aan de teering gestorven.

Josephus draagt op zijn portret de witte toog van de norbertijnen. De zwarte toog op het andere portret veronderstelt dat de drager een wereldheer is, broer Paulus.

Links:
Josephus Martinus Beckers in 1825 met witte toog van de norbertijnen.

Rechts:
Paulus Henricus Beckers in 1829 met zwarte toog als wereldheer.

DE EERSTE AUTOBEZITTER IN ENGELEN

Wilton Desmense

A Wij vroegen ons af, wie in Engelen de eerste bezitter van een motorvoertuig was. Terwijl in Den Bosch in 1906 aan A. van Roosmalen kentekennummer N-21 werd uitgereikt (de N stond voor Noord-Brabant), zou het nog ruim een decennium duren, voordat kenteken N-3292 in het Angrisagebied aan een inwoner werd verstrekt.

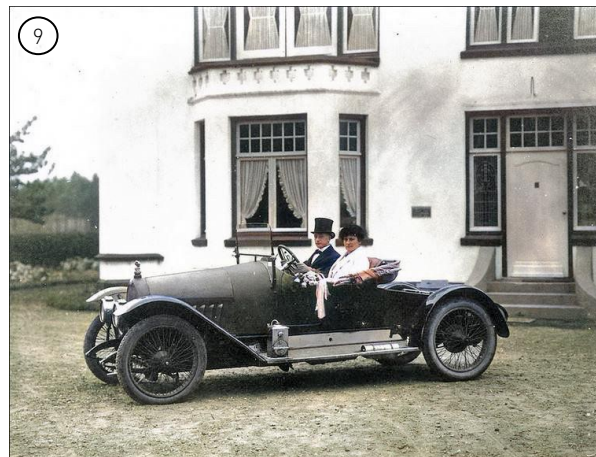
En dat is zelfs een grensgeval: de "gelukkige" woonde namelijk aan de Dieskant, tegenwoordig Gemaalweg, in kasteeltje Meerwijk. Het was mejuffrouw Betsie Sleutjes (1894-1988). Haar vader Henri (1859-1944), die opzichter was van de gasfabriek, had Meerwijk in 1916 gehuurd en was er met vrouw en twee kinderen gaan wonen. In 1918 kocht hij het op naam van dochter Betsie. Dat jaartal stemt

overeen met de uitreiking van het kentekenbewijs: de auto zal vermoedelijk om dezelfde reden op Betsies naam zijn gezet. In dat jaar verhuisde het gezin echter in verband met de gezondheid van moeder Sleutjes naar Villa Annaberg aan de Molenstraat in Vught. Maar het voornemen was dat dochter Betsie en haar verloofde Nico van der Velden, (zoon van) een brandstoffenhandelaar uit Den Bosch, na hun huwelijk op Meerwijk zouden gaan wonen. Betsie betrok het alvast enkele maanden eerder.

Nico's hobby was autorijden. Hij bezat sinds 1914 een Opel met kenteken N-2086. In 1917 werd in Tilburg MotorClub Brabant opgericht. Twee jaar later organiseerde de club voor de eerste keer een betrouwbaarheidsrit, de Sleutjes-Vega-bekerrit. De Sleutjes-Vega-beker was een wisseltrofee, ter beschikking gesteld door het bedrijf van Betsies broer Johan (1892-1956). Hij, zelf als zes jaar in het bezit van de auto met kenteken N-1845, was ingenieur en leidde het bureau Sleutjes-Vega Koeltechniek tijdens de korte tijd (amper een jaar) van het bestaan ervan vanuit Annaberg. De Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant schreef in het wedstrijdverslag: *In de klasse Automobielen verscheen ook als naar gewoonte aan den start de heer Nic. van der Velden uit Den Bosch met zijn vinnige Opel. Een ernstige, maar steeds graag geziene concurrent. De commissie mocht hem dan ook den eersten prijs overhandigen.* Dat was echter niet de wisselbeker. Die haalde hij binnen in 1925, toen hij inmiddels zelf voorzitter van de club was geworden. *In klasse III (automobielen) was de voorzitter der M.C.B., de heer v.d. Velden van Meerwijk zijn concurrenten verre de baas; als een roode duivel vloog de kleine Opel door het zand en over de hei.*

**Boven: Opel N-2086 met Nico en Betsie erin.
Midden: Trouwfoto voor kasteeltje Meerwijk.
Onder: Andere trouwfoto met wederzijdse
ouders en daarachter vlnr zus en zwager van
Nico en broer van Betsie.**

Alle goeds

voor 2022

Bestuur Angrisa

'KLAASJE', EEN GEDICHT VAN PIETER NASS

Bertie Geerts

Pieter Nass werd geboren te Engelen in 1883. Hij was een zoon van hoofdonderwijzer Mathias Nass (1846-1901) en Cornelia Schoenmakers (1849-1924).

In 1903 vertrok hij als klerk naar Boxmeer; daarna was hij ook in Dordrecht en Den Bosch werkzaam. Van deze laatste woonplaats verhuisde hij in 1907 naar Nijmegen; daar huwde hij Cornelia Buskens (1877-1948). Het echtpaar kreeg vijf kinderen. In 1911 werd Pieter benoemd tot directeur bij de post-, telegraaf- en telefoondienst in Djokja, Nederlands-Indië. Na zijn pensionering verhuisde hij naar het plaatsje Whangarei, Northland, Nieuw-Zeeland; daar, 18.000 km van zijn geboortedorp Engelen, overleed hij

in 1949. Tijdens de Tweede Wereldoorlog besteedde de gepensioneerde Pieter Nass zijn vrije tijd onder andere aan schaken (bericht in de Northern Advocate van 8 maart 1949 over de Whangarei Chess Club) en aan het schrijven van gedichten. Zo schreef hij mijmerend over vroeger het onderstaande gedicht over zijn jeugdherinneringen aan Engelen.

We kunnen onderzoeken of de herinneringen van Pieter Nass waarheid bevatten. Zo is een aantal aanknopingspunten in het gedicht op te merken. Het gaat om de persoon 'Klaasje', die op hoge leeftijd in het laatste huisje van een rij

Klaasje

*In een dorp in Noord-Brabant
In een heege (*) woonde hij,
Als ik er goed over nadenk
't laatste huisje van de rij*

*De woning had maar één vertrek
Naast de deur bevond zich het raam
Tafel was onder het venster gezet
Waarbij de twee stoelen staan*

*Een koffiepot en een kopje,
Een suikerbakje, melkkan
Met een aangesneden broodje
En de boter in de pan*

*En daarbij een geranium
In een geel aarden pot
En 't zonlicht op de tafel glom
Met oud Klaasjes wandelstok*

*Naast de tafel, dicht bij den wand,
Bedstee stond aan d'overzij
Was de kachel in ouden trant
Poesje zat snorrend erbij*

*Een ladder met acht treden
Die toegang naar den zolder gaf,
Stond stijl voor de bedstede
Twee deurtjes sloten deze af*

*Een Friesche klok aan de andere muur
Men zag ze bij open deur
Tikte en sloeg bij ieder uur
En brak dan de oude sleur*

Daar zat Klaasje den ganschen dag

*Wellicht zijn halve leven
Soms sukkelde hij den Dieskant af,
Het Litsche bootje tegen*

*Daar komt 't al van verre aan
Het laat de fluit al hooren*

*De menschen staan reeds onderaan
't aanleggen niet te stooren*

*Zij zijn nu allen ingestapt
En 't bootje steekt van wal
Het brengt ze samen naar de stad
Oud Klaasje, hij weet dat wel.*

*Heel vroeger ging hij dikwijls mee
Maar toen was hij nog niet doof
Toen rende hij, als ieder dee
Dat maakte hem nu zoo droef.*

*Hij wachtte nog op d'andere boot
Die groote van Rotterdam
En sukkelde toen langs de goot
Naar zijn huisje, moe en klam*

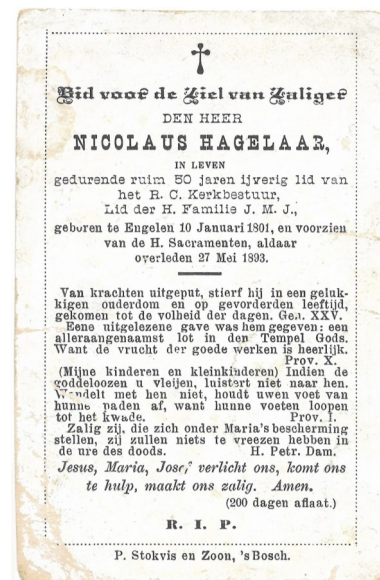
(*) in verzorging

Whangarei, 08-04-1944

woonachtig was. De herinneringen van Pieter Nass dateren uit zijn jeugd en dus praten we over het einde van de negentiende eeuw. Een onderzoek in de burgerlijke stand en het kadaster van Engelen levert ons de identiteit van 'Klaasje' op.

Hij werd op 10 januari 1801 te Engelen geboren als Nicolaas Hagelaar. Hij oefende verschillende beroepen uit, zoals die van landbouwer, togenaar en mandenmaker. In 1824 huwde hij Maria Margarita Murraij (1799-1869). Uit dit huwelijk werden tien kinderen geboren. Na het overlijden van zijn vrouw neemt het op een na jongste kind, Catharina Hagelaar (1842-1925), de zorg voor haar vader op zich. Later runde deze Catharina (Cato) het café en logement 'De Gouden Engel' in hetzelfde pand waar haar vader een klein kamertje betrok. Daar overleed 'Klaasje' op 27 mei 1893 in de gezegende leeftijd van 92 jaar.

En inderdaad, Nass had het zich goed herinnerd. 'Klaasje' woonde in het laatste huisje van de rij, en wel aan de Diezekant, thans het pand Graaf van Solmsweg 85.

De Diezekant in de winter van 1899-1900. Geheel links het laatste huis in de rij, café en logement 'De Gouden Engel' waar 'Klaasje' zijn woonverblijf had, thans Graaf van Solmsweg 85.

VEREENIGING VAN GEMEENTEN

Wilton Desmense

A Onder deze kop verscheen op 30 juni 1921 in de Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant een bericht: er was een wetsvoorstel ingediend om per 1 januari 1922 Engelen en Bokhoven samen te voegen tot één gemeente met, op voorstel van Gedeputeerde Staten, de naam Engelen.

De minister van binnenlandse zaken Ruys de Beerenbrouck stelde in zijn toelichting dat deze gemeenten samen een natuurlijk geheel vormden en dat de aard en opvattingen der ingezetenen zo goed als gelijk waren. Hij stelde de vereniging voor ter wille van het algemeen belang dat verbonden was aan vereenvoudiging van de twee administraties en besturen en voorspelde dat ook de economische en sociale verzorging van beide gemeenten er profijt van zou hebben. Engelen had in die tijd ruim 500 inwoners, in Bokhoven woonden er ongeveer 250. Het krantenbericht was geen verrassing: in september van het jaar ervoor was in beide gemeenteraden een circulaire dienaangaande voorgelezen van Heren Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant en daarna enkele malen besproken.

Over het wetsvoorstel werden schriftelijk vragen gesteld. Uit de beantwoording bleek dat de raad van Engelen vóór, maar die van Bokhoven tegen het voorstel was. Daar had men bezwaren betreffende het gebruik van de gemeenteweiden en vreesde men dat in de gemeenteraad van de verenigde gemeente de Engelenaren de meerderheid zouden krijgen. Die vrees kwam volgens de Raad van Bokhoven niet voort uit een minder goede verstandhouding tussen

de bewoners van beide dorpen, maar Bokhoven stelde, om aan het getalsmatige bezwaar tegemoet te komen, voor om Empel en Meerwijk toe te voegen aan de fusie. Gedeputeerde Staten was daar echter op tegen, omdat er met deze gemeente slechts een verbinding was door een particulier veer over de Dieze.

29 november werd het wetsvoorstel besproken in de Tweede Kamer. Het werd enigszins gearmendeerd door het welbespraakte Bossche kamerlid van Sasse van Ysselt. Hij voerde daarover het woord en zei o.a.:

“De ingezetenen van Bokhoven hebben van den Heer van Bokhoven, de hertog de Mirepoix, steeds het voorrecht gehad, dat zij voor een lagere prijs dan niet-ingezetenen zijn gronden in huur mogen hebben. Zij vrezen nu dat voorrecht te verliezen. Zij denken, dat de hertog de Mirepoix, als hij bemerkt, dat door dit wetsontwerp de gemeente Bokhoven van de aardbodem zou worden weggevaagd, hij aan hen die voorrechten niet meer zal doen deelachtig worden, omdat hij zich dan niet meer zou kunnen blijven noemen ‘graaf van Bokhoven’.
Bovendien zal de gemeente Bokhoven ten gevolge van de vereniging in ongunstiger conditie komen dan de gemeente Engelen, omdat de gemeente Bokhoven bijna geen schuld heeft en geen enkele gemeentebelasting heft, terwijl de gemeente Engelen betrekkelijk veel schuld heeft en wel gemeentelijke belastingen heft.
Daarom heb ik gemeend goed te doen met dit amendement voor te stellen. Daardoor zullen de rechten van de ingezetenen van Bokhoven op haar communale gronden kunnen worden in stand gehouden en ook door hen zelf kunnen

worden verdedigd voor het geval iemand die voorrechten mocht willen krenken. Hetzelfde zal dan gelden voor de ingezetenen van Engelen, voor wat betreft haar communale weide. Bokhoven zal dan ook nog als een gemeenteafdeling kunnen blijven bestaan. Voor hun recht van stoppelweide kan ik bij dit wetsontwerp niet zorgen, omdat zij dat hebben „ut singuli“.

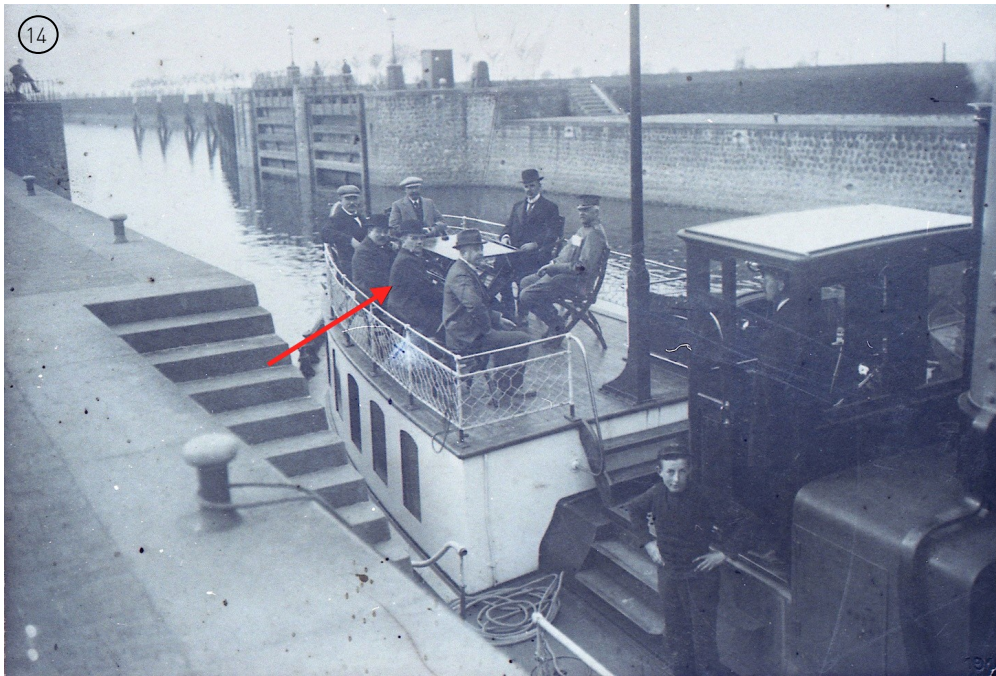
Alexander van Sasse van Ysselt in zijn werkkamer

Hierna werd het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen, wel nog met de aantekening dat men het betreurde, dat, nu de nieuwe gemeente de naam Engelen zal dragen, de naam Bokhoven, waaraan zovele historische herinneringen zijn verbonden, dientengevolge geheel te niet zal gaan.

Per 1 januari 1922 trad Gijs Murraij (1863-1936) terug als burgemeester van Engelen en werd opgevolgd door de burgemeester van het voormalige Bokhoven Janus Willemse (1881-1951). Bokhovens veldwachter Marijn Roks (1867-1933)

werd gemeentebode, Jaap Merkx (1886-1980) bleef de veldwachter van Engelen. Het gemeentehuis van Bokhoven werd gesloten.

De nieuwe burgemeester werd op zaterdag 14 januari omstreeks 12 uur in de voormalige gemeente Engelen per auto ingehaald. Bij de kom van het dorp, waar vele vlaggen wapperden, was een ereboog geplaatst en werd hij opgewacht door een feeststoet, die bestond uit vier erewachten, muziekkorps, versierde fietsen, een deputatie van zangvereniging Aurora met vaandel, voetbalvereniging E.V.V., een praalwagen en de burgerwacht, die een aantal saluutschoten afvuurde. Hij werd begroet door de voorzitter van het comité van welkom de heer Huibers, opzichter van rijkswaterstaat. De stoet trok naar het raadhuis, waar oud-burgemeester Murraij en de oude gemeenteraad hem ontvingen en de plechtige installatie plaatsvond. Vervolgens verscheen de burgemeester op het bordes en speelde het 's-Hertogenbosch' Muziekkorps 'Wien Neerlands Bloed', gevolgd door toespraken door een leerlinge van de lagere school en door schoolhoofd van Heijst; deze werden afgesloten met een welkomstlied van de schoolkinderen. E.V.V. bood een bloemstuk aan, waarna de stoet weer werd opgesteld en een rondgang door het dorp werd gemaakt. Die werd onderbroken door toespraken van de pastoor namens de parochie en het pensioonaat en van de dominee. Aansluitend ging het onder blijde tonen van de muziek langs de sluis, waar het oud-raadslid mej. Wit het woord voerde, naar 'de afdeling Bokhoven'. Daar kreeg Willemse een bloemstuk van een leerlinge van de school, die ook een gedicht voordroeg. Aangekomen bij het raadhuis werd hij verwelkomd door het schoolhoofd, de schoolkinderen zongen een welkomstlied en de pastoor hield een toespraak.

Burgemeester Murraij, 4e van rechts

Tenslotte volgde weer een rondgang in optocht, die eindigde bij de burgemeesterswoning.

De feestdag kreeg nog een staartje: om 18.30 uur gingen zangvereniging Aurora en het 's-Hertogenbosch Muziekkorps vanuit Engelen in lampionoptocht op pad om de burgemeester in Bokhoven een serenade te brengen. Bij aankomst klonken er weer saluutschoten, werd het volkslied gespeeld en zong Aurora vier liederen. Men nam daarna afscheid van de fam. Willemse en ging terug naar Engelen, waar rond 22 uur een schitterend vuurwerk werd afgeschoten op kasteeltje Meerwijk en het feest tot in de kleine uurtjes werd voortgezet.

Op donderdag 16 februari werden verkiezingen gehouden voor de gemeenteraad van de nieuwe gemeente. Er waren 10 kandidaten uit Engelen en 6 uit Bokhoven voor 7 beschikbare plaatsen. De uitslag van de stemming was:

Uit Engelen

W. v.d. Doelen 44
W. Wit 30
N.A. Hagelaar 26
A. Leijte 25
J. Kusters 23
H. Alsemgeest 19
H. Geerts 14
C. Bouwmans 7
H. v. Gendt -
G.H. Hubers 2

Uit Bokhoven

H. v.d. Leeden 22
Chr. v.d. Oever 15
H. v.d. Oever -
J. v. Mil Jz. 9
J. v. Mil Cz. 32
L. Vugts 13

En daarmee kon de 'vereinigde gemeente' honderd jaar geleden een toekomst in, die in die vorm tot 1 april 1971 zou duren, toen de geschiedenis zich herhaalde.

De laatste 'Heer' van Bokhoven: Philomène de Lévis-Mirepoix (1887-1978), gehuwd met Joseph de la Forest-Divonne. Zij schreef romans onder het pseudoniem Claude Silve.

ACHTEROM BIJ...

DE WONINGWETWONINGEN
AAN DE VLACIE

Hans Kant

A In de Gemeenteraadsvergadering van oktober 1955 deelde burgemeester Kempenaars mee dat Gedeputeerde Staten een bouwcontingent van twaalf woningen aan de gemeente Engelen had toegewezen. Voor particuliere bouw waren reeds drie woningen toegewezen, resteerde nog een contingent van negen woningen.

Er was een bouwplan gemaakt voor de bouw van deze woningen aan het pas opgehoogde terrein aan De Vlacie. De achterzijde van de woningen bood vrij uitzicht op de Schans van Engelen en de Woerd, waar zich o.a. het K.I.-

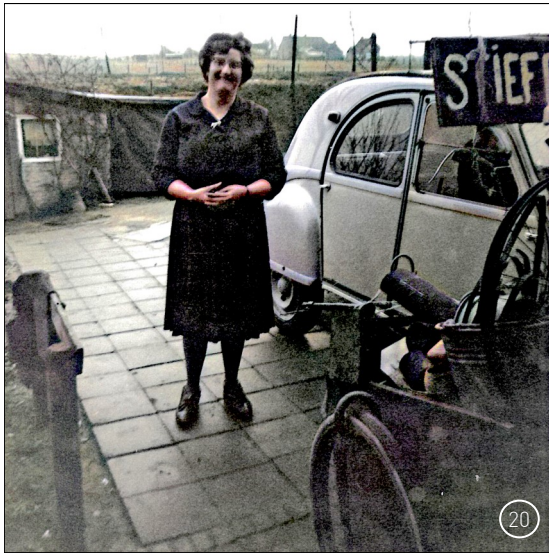
station bevond van de fam. van Uden. Om de huur van de woningen zo laag mogelijk te houden werd gekozen voor een eenvoudig bouwplan: een rij van vier en een rij van vijf woningen. Het bouwen van blokken van twee woningen zou “verkiezlijker” zijn, maar de huurprijs zou dan omhoog gaan naar fl. 12 à 13 per week wat de woningen “onverhuurbaar” zou maken.

Begin 1957 werden de woningen opgeleverd en voor fl. 8,30 per week verhuurd aan: J. Cornelissen, Ravenstein; P. Heere, Cuijk; A. Roes, Maastricht; A. Markese, Ravenstein; J. Huijsmans, Den Bosch; A.J. van Buul, Engelen;

Jan en Willy Huijsmans bij de pas aangelegde Vlacie-vijver. Rechts de huizenrij in aanbouw en links daarvan de bungalow “Ons Huuske” (hoek Heuvel-straat / de Vlacie).

Jeanne de Rooij-Willemse met kind. Achter haar de Schans van Engelen en uiterst links de boerderij van De Haas aan de Graaf van Solmsweg.

G. de Haas, Engelen; G. Hopmans, Engelen; Chr. v.d. Oever, Engelen.

Door het uitbreidingsplan "Achter de Vlacie" met de nieuwe straten Heuvel, Heuvelstraat en Engelierschans kwam er verandering in het vrije uitzicht. April 1967 werden aan de Engelierschans tussen School- en Heuvelstraat twee blokken van vier woningen opgeleverd, waarvan één blok bestemd was voor bewoning door acht visueel gehandicapten, werkzaam bij de BLIZO (Blindenzorg).

Links: Fien van Buul-van Gestel met achter haar de Woerd. Bovendien een Citroen 2CV en een bord STIEFB(EEN en Zn.).

Boven: Op de achtergrond de achtertuinten van de huizen aan de Vlacie. De was hangt nog te drogen. De vier "huppelepupkes" van carnavalsvereniging de Terpers (vlnr: Sjan van Zandbeek, Liesbeth Franken, Celestine Vugts en Corrie Peulen) brengen een duidelijk niet-Oeteldonkse carnavalsgroet.

Onder: De huizen aan de Engelierschans. Het rechterblok was bestemd voor werknemers van de BLIZO. Bijzonder was het koord langs de paden, hulp voor de blinden om zich te oriënteren.

GRAFRECHTEN

U weet waarschijnlijk dat een gulle gever het Angrisa mogelijk heeft gemaakt de grafrechten voor tien jaar te verlengen van de laatste burgemeester van Engelen en diens echtgenote. De rechthebbenden hebben afgesproken dat Heemkundekring Angrisa de grafrechten van hen overneemt. Dit wordt administratief geregeld. Wij beraden ons nog op de wijze waarop de geschiedenis achter de bijzondere grafzerken op de begraafplaats van Engelen onder de aandacht kan worden gebracht.

INGEBONDEN TWEETERPEN

Nico van Bijnen heeft er een streep onder gezet. Na jarenlang voor Angrisa de Tweeterpen te hebben ingebonden kwam hij ons onlangs de jaargang 2020 brengen met de mededeling dat deze zijn laatste was. Wij zijn hem dankbaar voor al het werk dat hij erin heeft gestoken. Is er iemand die het stokje van hem over zou willen nemen? Laat het ons weten!

Angrisa Heemkundekring Engelen is opgericht op 10 maart 2010. De groep bestond echter al veel langer als werkgroep van Heemkundekring Onsenoort. Grondleggers van deze groep zijn Ton Verlaat, Anneke Heimeriks en Ans Vermeijden. Met het passeren van de statuten in 2010 werd Angrisa officieel een vereniging.

ANGRISA

HEEMKUNDEKRING ENGELEN

Contactgegevens

Secretariaat:
Sint Lambertusstraat 17
5221 BB Engelen

Algemeen contact email adres: info@angrisa.nl
Telefoon: 073 6311 702

Bankrek.nummer: NL43 RABO 0155 7799 23
KvK-nummer: 17270229

Website: www.angrisa.nl

HeemWee verschijnt 3 x per jaar in maart, september en december

BOEIEND

VEELZIJDIG

HISTORISCH GOED